

Ergenlerde Gözlük Takma ile Özgülven ve Sigara Kullanımı Arasında İlişki Var mı?

Fevziye Toros*, Cengiz Özge**, Ersin Bayramkaya***

- * Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi ABD
** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları ABD
*** Mersin Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümü

Yazışma adresi:

Doç. Dr. Fevziye TOROS

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Psikiyatrisi AD Bşk.

Zeytinlibahçe Caddesi 33079 Mersin

Tel: +905336496465

Faks: +903243374305

E-adres: fevziyetoros@gmail.com

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı 8–11. sınıftaki ergenlerde sosyodemografik faktör, gözlük takma, öz-kavram ve sigara alışkanlığı arasındaki ilişkileri saptamaktır.

Yöntem: Çalışma grubunun belirlenmesinde çok aşamalı tabakalı küme örnekleme yöntemi kullanıldı. Mersin ilindeki lise öğrencilerini temsil eden 3304 ergen rastgele seçildi. Veriler sosyodemografik veri formu ve özgüven ölçeği kullanılarak elde edildi. Ergenler gözlük takan ve takmayan olarak iki gruba ayrıldı. Öz-kavram düzeyini belirlemek için Piers-Harris Öz-Kavram Ölçeği kullanıldı. Öz-kavram ölçeği 6 alt ölçekten (Mutluluk-Doyum, Kaygı, Popülarite, Soysal Beğeni veya Gözde Olma, Davranış ve Uyuma-Konformite, Fiziksel görünüm ve Zihinsel ve Okul Durum) oluşmaktadır.

Bulgular: Gözlük takan ergenlerin yaş ortalaması 16.13±1.18 yıl, gözlük takmayan ergenlerde 16.02±1.21 yıldı. Ergenlerin %12.89'u gözlük kullanmaktaydı ve çoğunluğu kızdı. Kaygı alt ölçek puanı gözlük takanlarda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksekti.

Sonuç ve Tartışma: Gözlük takan ergenlerde öz-kavramın değerlendirilmesinde aile ve okul faktörlerinin de dikkate alınması uygundur.

Anahtar Kelimeler: gözlük takma, sigara içme, kendilik kavramı

ABSTRACT

Is There Any Relationship Between Using Spectacles, Self-Concept and Smoking in Adolescents

Objective: The main purpose of the study was to determine the relationship between sociodemographic factors, using spectacles, self-concept and smoking in adolescents (ranging from 8th to 11th grades).

Method: Multi-step, stratified, cluster sampling were used to determine study group. A stratified sample of 3304 adolescents was randomly selected to be representative of the city's high-schools in Mersin and data was obtained a pair of structured questionnaires was designed to evaluate the level of self-esteem, socio-demographic factors in adolescents. Subjects were subdivided into two groups according to having spectacles and none. The Piers-Harris Self-Concept Scale (PHSC) was used to assess adolescents' self-concept. Subscale analysis has been made in the six basic area of self-concept (behavior, intellectual and school status, physical appearance and attributes, anxiety, popularity and happiness and satisfaction).

Results: The mean age of adolescents using spectacles was 16.13±1.18 years and the mean of adolescents without spectacles was 16.02±1.21 years. 12.89% of adolescents, mostly females, were using spectacles. The scores of anxiety subscale were statistically higher in adolescent using spectacles.

Conclusions: These results suggest that strategies that influence self-concept in adolescents using spectacles need to be directed not only to the child but also to factors within the child's home and school environment.

Keywords: using spectacles, smoking, self-concept

GİRİŞ

Tarihte ilk kez 1904’de Stanley Hall “adolescence” yâni ergenlik terimini kullanarak bu dönemin insan gelişiminde ayrı bir evre olduğunu ortaya koymuştur. Çoğu yazar ergenliğin 12 yaş civarında başlayıp 19–21 yaşta sona erdiği görüşünde birleşmektedir. Ergenlik, insan gelişim dönemleri içinde toplumsal etkilerin birer için en fazla önem taşıdığı bir evredir. Ergenlik döneminde gençlerin önemli uğraş alanlarından birisi bedenleri olduğu ve çoğunun da bedenlerine yönelik hoşnutsuzluklar ifade ettikleri ortaya konulmuştur (Çuhadaroglu 2000). Çocuk ve ergenlik döneminde görünüm ve çekici olmak yüksek özgüven duygusuna sâhip olmak için önemli bir etkidir. Araştırmalarda da çocuklarda ve ergenlerde tekerlekli sandalye kullanma, kol ve/veya bacağı kaybetmiş olma, obezite, yüz malformasyonları gibi görünümü etkileyen fiziksel engellerin özgüven gelişiminde önemli olduğu saptanmıştır (Leonard 1991, Hahn-Smith ve Smith 2001, Toros ve ark. 2004).

Literatür tarandığında, özellikle çocuk ve ergenlik döneminde dış görünümde önemli bir etken sayılabilecek gözlük takma ve özgüven ilişkisi ile ilgili yeterli sayıda çalışma olmadığı görülmektedir. Terry ve arkadaşları (1983) ilk gözlük takmanın çocukluk döneminde veya erişkin döneminde olmasının ilk gözlük takmanın ergenlik döneminde olmasına göre öz-güveni daha olumsuz etkileyeceğini, gözlük takan çocuklarda ergenlere göre sosyal alanda daha çok sorun yaşanabileceğini bildirmişlerdir (Terry ve ark. 1983). Terry ve arkadaşları (1997) diğer bir araştırmada, görme bozukluğu olan 10–13 yaşlarında gözlük takan ve lens kullanan ergenlerin özgüven düzeylerini karşılaştırdıklarında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulamamışlardır.

Literatürde gözlük takma ile sigara kullanma arasındaki ilişki ile ilgili çalışma bulunmamasına karşın, sigara içen ergenlerde yapılan araştırmalarda özkavram düzeyinin sigara içmeyen ergenlere göre daha düşük olabileceği, kaygı düzeyinin, depresyon düzeyinin daha yüksek olabileceği, akran ve okul problemlerini daha sık yaşayabildikleri bildirilmiştir (Glen-dinning ve Inglis 1999, Fraizer ve ark. 2000).

Bizim çalışmamızın amaçları lisede okuyan gözlük takan ve takmayan ergenlerin sosyodemografik özelliklerini belirlemek, özgüven açısından gruplar arasında farklılık olup olmadığını saptamak ve sigara ile gözlük takma arasında ilişki olup olmadığını araştırmaktır.

YÖNTEM

Çalışmaya başlanmadan önce Mersin Valiliği ve

Mersin Üniversitesi Rektörlüğü’nden resmî izinler alındı. Mersin merkezinde 55 lise ve bu liselerde okuyan toplam 67000 öğrenci bulunmaktaydı. Kesitsel tipte plânlanan bu çalışma 2004–2005 yılında Mersin merkezinde bulunan liselerde (hazırlık sınıfı, 9, 10 ve 11. sınıflar) yürütüldü. Hazırlık sınıfı, 9., 10. ve 11. sınıflarda okuyan gençlerde hem sigara içme hem de gözlük takma prevalansı %25 kabul edildiğinde, ± 2 sapma ile 67000 kişilik bir evrenden %99 güvenle alınması gereken örnek büyüklüğünün 3000 olduğu hesaplandı Çalışma grubunun belirlenmesinde çok aşamalı tabakalı küme örnekleme yöntemi kullanıldı. Okullar önce devlet okulu, özel ve meslek lisesi olmak üzere üç gruba ayrıldı. Daha sonra bu okulların şehir merkezinde mi yoksa merkez köyde mi olması durumu dikkate alındı. Bu aşamadan sonra cinsiyete göre tabakalama yapıldı. Oluşan her grubun ağırlığına göre tesadüfi olarak 7 adet şehir merkezindeki devlet okulu, 2 adet merkez köydeki devlet okulu, 3 adet şehir merkezindeki özel okul, 8 adet şehir merkezindeki meslek lisesi ve son olarak 2 adet merkez köydeki meslek lisesi çalışmaya dâhil edildi. Böylece toplam 22 lisede anket uygulandı. Okullardan alınacak öğrenci sayıları, okulların nüfus ağırlığına göre belirlendi. Okulda her sınıf düzeyinden alınması gereken öğrenci sayısı ise öğrenci sınıf derecesi dikkate alınarak hesaplandı. Çalışmaya girecek şubeler okullarda tesadüfen seçildi. Öğrencilere sosyodemografik soru formu ve Piers-Harris özgüven ölçeği okullarda uygun saatlerde uygulandı.

Piers-Harris’in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği (PHÇÖKÖ)

1964 yılında Piers ve Harris tarafından geliştirilen “Kendim Hakkında Düşüncelerim” olarak da anılan 80 maddelik Piers-Harris’in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği 9–20 yaş grubundaki öğrenciler için geliştirilmiştir (Piers 1984). Sorular “evet” veya “hayır” şeklinde cevap verilmektedir. Ölçek puanı 0–80 arasında değişebilmektedir. Yüksek puan olumlu, düşük puan ise olumsuz öz-kavramının varlığına işaret etmektedir. Ölçek 6 adet alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar sırası ile 1. Mutluluk-Doyum, 2. Kaygı, 3. Popülarite, Sosyal Beğeni ya da Gözde Olma, 4. Davranış ve Uyuma-Konformite, 5. Fiziksel görünüm ve 6. Zihinsel ve Okul Durumu’ dur. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliği tarafından ilkokuldan üniversite öğrencilerine kadar geniş bir yaş diliminde yapılmıştır (Öner 1996).

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmaya katılan öğrencilere

Tablo 1: Örneklemdeki Çocukların Sosyodemografik Özellikleri

Değişkenler	Gözlük takanlar (n=426)	Gözlük takmayanlar (n=2878)	p
Yaş	16.13±1.18	16.02±1.213	.09
Cinsiyet (n,%)			
Kız	232	1159	.000*
Erkek	194	1719	
Sınıf			
Hazırlık	55, %12.9	325, %11.3	
9. sınıf	127, %29.8	1143, %	.001*
10. sınıf	115, %27	728, %	
11. sınıf	129, %30.3	682, %	
Lise tipi			
Düz Lise	76, %17.8	873, %30.3	
Meslek Lisesi	101, %23.7	1017, %35.3	.000*
Süper-Anadolu Lisesi	222, %52.1	848, %29.5	
Özel Lise	27, %6.3	140, %4.9	

rin sosyodemografik bilgilerini (yaş, cinsiyet gibi), an-ne-baba ile ilgili bilgilerini (annenin-babanın eğitim düzeyi, annenin-babanın yaşı gibi) ve okul durumları ile ilgili bilgilerini (kaçıncı sınıf, lise tipi gibi) öğren-mek amacı ile hazırlanmış bir formdur.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Verilerin analizi SPSS-PC paket program yardımıyla yapıldı. Çalışmadaki sürekli değişkenlerin karşılaştırılmasında (yaş, eğitim süresi gibi) independent-t testi, kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında (cinsiyet gibi) Pearson's-ki kare testi kullanıldı.

BULGULAR

Çalışma kapsamına toplam 3304 ergen alındı. Gözlük takanlardaki yaş ortalaması 16.13±1.8, gözlük takmayanlarda 16.02±1.21 yılı (p=.09). Kızlar erkeklerden daha çok gözlük takmaktaydı (p=.000). Liseler arasında gözlüğü en çok süper ve Anadolu Lisesi'nde ki ergenler takmaktaydı (p=.000) (Tablo 1).

Gözlük takanlarda annelerin eğitim ve babaların eğitim düzeyi gözlük takmayanlara göre daha yük-sekti (p=.000, p=.000).Gözlük takanların annelerinde işsizlik oranı gözlük takmayanlara göre daha düşüktü (p=.000) (Tablo 2).

Tablo 2: Örneklemdeki anne-babaların sosyodemografik özellikleri

Değişkenler	Gözlük takan (n=426)	Gözlük takmayan (n=2878)	p
Ortalama anne yaşı	40.89±5.27	40.78±5.88	.703
Anne eğitimi (ort. Yıl)	7.89±4.3	6.01±4.19	.000*
Öz anne (n, %)	422, %99.3	2837, %99.6	.0418
Çalışan anne (n, %)	96, %22.6	441, %15.5	.000*
Ortalama baba yaşı	45.51±5.81	45.28±6.28	.484
Baba eğitimi (ort. Yıl)	10.17±3.88	8.08±3.92	.000*
Öz baba (n, %)	403, %99.3	2724, %99.3	.849
Çalışan baba (n, %)	353, %86.9	2290, %83.5	.079

Tablo 3: Örneklemdaki Çocukların ve Ebeveynlerinin Sigara İle İlgili Değişkenleri

Değişkenler	Gözlük takan (n=426)	Gözlük takmayan (n=2878)	p
En az 1 kez sigara kullanma	254, %59.6	1793, %62.3	.288
Hâlen içiyor	60, %14.1	366, %85.9	.218
6 aydan uzun süre sigara içme	44, %25.6	352, %32.4	.072
Sigara bırakmayı isteme	112, %65.1	612, %56.4	.032*
Sigara dumanına mâruzîyet	168, %39.4	258, %60.6	.043
Annede sigara içme	133, %31.3	749, %26.3	.03*
Babada sigara içme	199, %49	1413, %51.5	.344
Kardeşte sigara içme	69, %16.2	569, %19.8	.081
Akrabalarda sigaraya bağlı hastalık	168, %39.4	972, %33.8	.022*

Tablo 4: Örneklemdaki Çocukların Aile ve Çevresel Risk Faktörleri

	Gözlük takan (n=426)	Gözlük takmayan (n=2878)	p
Son 1 yılda göç (n, %)	44 10.4	431 %15.2	.01
Ebeveyn işsizliği veya iş değişikliği	77 %18.2	661 %23.4	.018
Psikiyatra gitme (n, %)	70 %16.5	259 %9.1	.000
Okulda disiplin cezası alma (n, %)	52 %12.7	225 %8.4	.005
Akranlar ile sorun yaşama (n, %)	148, %35.2	804, %28.3	.004
Fiziksel bir hastalık varlığı (n, %)	32 %7.7	127 %4.5	.006
İntihar girişiminde bulunma (n, %)	78 %18.3	269 %9.3	.000
Sigara dışında bağımlılık yapıcı madde kullanma (n, %)	141, %34.3	703, 25.8	.000
İşçi olarak çalışma (n, %)	127, %30	1216, %42.6	.000
Basit fobi (n, %)	234, %55.3	1130, %39.7	.000
Gelir düzeyi			
Düşük	80, %19	816, %28.9	
Orta	318, %75.4	1861, %66	.000
Yüksek	24, %5.7	142, %5	

Gözlük takan ve takmayan ergenlerin sigara ile ilgili değişkenlerini karşılaştırdığımızda, sigarayı bırakma isteği gözlük takanlarda daha fazla idi ($p=.032$), Gözlük takanların akrabalarında sigaraya bağlı hastalık varlığı daha sıkı ($p=.022$) (Tablo 3).

Gözlük takan ve takmayan çocukların okul ve Aile ile ilgili çevresel değişkenlerine baktığımızda, gözlük takanlarda okulda disiplin cezası alma ($p=.005$),

akranlar ile sorun yaşama ($p=.004$), intihar girişiminde bulunma ($p=.000$), sigara dışında bağımlılık yapıcı madde kullanma alışkanlığının ($p=.000$) daha sık olduğu belirlendi (Tablo 4).

Gözlük takan ve takmayan ergenlerdeki özkavram ölçeğinin total ve alt ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında sadece kaygı alt ölçek puanının gözlük takanlarda daha yüksek olduğu belirlendi (Tablo 5).

Tablo 5. Gözlük Takan ve Takmayan Çocuklardaki Toplam ve Altölçek Özkavram Ölçek Karşılaştırılması

	Gözlük takan (n=426)	Gözlük takmayan (n=2878)	p
Total Piers-Harris puanı	53.64±10.54	54.25±10.33	.257
Mutluluk	8.4±3.44	8.63±3.18	.166
Kaygı	7.03±2.77	6.72±2.83	.028*
Popülarite	8.82±2.11	8.86±2.1	.774
Davranış ve uyma	10.54±3.02	10.69±2.81	.332
Fiziksel görünüm	6.28±2.29	6.47±2.31	.105
Zihinsel ve okul durumu	4.49±1.53	4.41±1.64	.33

Tablo 6. Gözlük takan gençlerde öz-güven ölçeğinin cinsiyetlere göre ortalamaları

	Kızlar	Erkekler	p
Total Piers-Harris puanı	54.32±10.53	52.81±10.53	.142
Mutluluk	8.29±3.53	8.53±3.33	.48
Kaygı	6.35±2.86	7.15±2.74	.004
Popülarite	9.14±1.89	8.44±2.29	.001
Davranış ve uyma	10.78±2.88	10.26±3.163	.076
Fiziksel görünüm	6.34±2.26	6.2±2.32	.505
Zihinsel ve okul durumu	4.68±1.58	4.27±1.44	.006

Gözlük takan grupta cinsiyetler açısından PHÇÖ-KÖ' nün total ve alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, ortalama kaygı alt ölçek puanı erkeklerde ($p=.004$), popülarite ($p=.001$), zihinsel ve okul durumu ($p=.006$) alt ölçek puanları ise kızlarda daha yüksekti (Tablo 6).

TARTIŞMA

Bizim çalışmamızın sonuçları gözlük takmanın süper-Anadolu liselerinde okuyan ergenlerde daha sık olduğunu, ebeveynlerin ortalama eğitim düzeylerinin artması ile gözlük takmanın sıklaştığını, gözlük takan ergenlerin sigara kullanımını bırakmaya daha çok istekli olduğunu, gözlük takan ergenlerde ruhsal sorunların, aile içi ve akran sorunlarının gözlük takmayanlara göre daha sık olduğunu, gözlük takan ergenlerde anksiyete düzeyinin daha yüksek olduğunu ve gözlük takan kızlarda popülarite ve fiziksel görünüm alt ölçek puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Ergenlerde gözlük takma %54.4 oranındaydı ve kızlar erkeklerden daha çok gözlük takmaktaydı. Gözlük takan gruba baktığımızda, 222 ergenin süper-Anadolu lisesinde okuduğunu görmekteyiz. Karşılaştırma

yapmak için Türkiye'de bu konuda yapılan araştırma-ya rastlanmamakla birlikte, bu okullardaki çocukların daha çok okumaları, ailelerin çocuklarının sağlık durumuna daha duyarlı olabileceği düşünülmüştür.

Örneklemdaki anne-babaların sosyodemografik özelliklerine baktığımızda, gözlük takan ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu, çalışan anne oranının gözlük takan ergenlerde daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bu da eğitim düzeyi yüksek ve çalışan ebeveynlerin, sosyal imkânlar ve ekonomik şartlar açısından, çocuklarının sağlık-ları ile ilgili duyarlılıkları açısından diğer ebeveynlerden farklı olduklarının düşündürmektedir.

Gözlük takan ve takmayan ergenlerde sigara ile ilgili değişkenleri karşılaştırdığımızda; gözlük takan ergenlerde, sigarayı bırakmayı istemenin daha sık, sigara dumanına mâruzîyetin daha fazla olduğunu, annelerde sigara içme oranının daha fazla olduğunu ve akrabalarında sigaraya bağlı hastalık oranının daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Çalışmamızda gözlük takan ergenlerde sigara içme oranının yüksek olup olmadığını bakmak istedik. Çünkü hem gözlük takma

hem de sigara kullananlarda özgüven düzeyi daha düşük olabilir diye düşünmüştük. Sonuçlarımıza bu açıdan baktığımızda anlamlı bir farklılık bulamadık. Ancak, gözlük takan ergenlerdeki akrabada sigaraya bağlı hastalık oranının anlamlı düzeyde sigara içmeyen ergenlerden yüksek olmasının, sigara bırakmayı istemede etkili olabileceğini düşünmekteyiz.

Çalışmamızda gözlük takan ve takmayan ergenlerdeki diğer sosyodemografik değişkenlere baktığımızda; gözlük takan ergenlerde, psikiyatra gitme, okulda disiplin cezası alma, akranlar ile sorun yaşama, intihar girişiminde bulunma, sigara dışında bağımlılık yapıcı madde alışkanlığının daha fazla olduğunu görmekteyiz. Gözlük takan ve takmayan ergenlerdeki ölçek puan karşılaştırmalarında da kaygı düzeyinin gözlük takanlarda daha sık olduğunu görmekteyiz. Bu sonuçlar da bize gözlük takan ergenlerin ruhsal açıdan daha detaylı değerlendirilmesinin uygun olacağını düşündürmektedir.

Çocuk ve ergenlik döneminde görünüm ve çekici olmak yüksek özgüven duygusuna sahip olmak için önemli etkenlerdir. Yapılan araştırmalarda da çocuklarda tekerlekli sandalye kullanma, ekstremitelerini kaybetmiş olma, obezite, yüz malformasyonları gibi görünümü etkileyen fiziksel engellerin özgüven gelişiminde önemli olduğu vurgulanmıştır (Leonard 1991, Hahn-Smith ve Smith 2001, Toros ve ark. 2004). Glass ve arkadaşları (1981) yüzdeki farklılıkların sosyal kabullenirliği olumsuz olarak etkileyebileceğini bildirmişlerdir (Glass ve ark. 1981). Kapp (1979) çalışmasında yarık damak ve/veya dudak olan ergenlerin daha mutsuz, okul başarısının daha düşük ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur (Kapp 1979). Çocuklardaki yüz malformasyonunun ruhsal açıdan önemli etkisinin olmayacağı da zaman zaman araştırmalarda gösterilmiştir. Yüz malformasyonu olan çocuk ve ergenlerde özkavramın olumsuz şekilde etkilenmemesini, bu çocuk ve ergenlerin durumlarını inkar ederek, yok sayarak ya da durumlarını minimize ederek sağladıkları, bu şekilde özkavramlarını koruyabildikleri bildirilmiştir (Leonard ve ark. 1991). Bizim çalışmamızda da özkavramın total puanlarını karşılaştırdığımızda gözlük takan veya takmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık yoktu. Bu gözlük takmanın sosyal olarak yüzdeki malformasyonlara göre daha çok kabul görüldüğünü veya Leonard ve arkadaşlarının (1991) açıkladığı inkâr mekanizmaları sonucu olabilir. Ayrıca çalışmamızdaki her iki ebeveynin eğitim düzeyinin gözlük takan ergenlerde daha fazla olması, gözlük takan ergenlere bunun gerekçeleri ile ilgili uygun açıklama yapılabildiği, gözlük tak-

maya daha olumlu bakış açısı ile yaklaşmış olmaları ve çocukların bu konu ile ilgili olumsuz özkavramların gelişimi önlenmiş olabilir (Leonard ve ark. 1991).

Çalışmamızda özkavram düzeyleri açısından gözlük takan ve takmayanlarda gruplar arası farklılık olmamasına karşın, kaygı altölçek puanları karşılaştırıldığında gözlük takanlarda kaygı düzeyinin daha fazla olduğunu görmekteyiz. Örneklemimizdeki ergenler özkavram açısından farklılık göstermemekte ancak gözlük takanlar daha fazla kaygı duymaktaydı. Gözlük takan ergenlerde ruhsal sorunların genel olarak takmayanlardan daha yaygın olduğunu da görmekteyiz (Tablo 4). Bu sonuçları karşılaştırmak için literatürde başka bir yayın bulamadık. Ancak daha geniş ve klinikte görüşmelerle yapılacak araştırmalar sonucunda yorum yapmanın daha uygun olduğunu düşünmekteyiz.

Leonard ve arkadaşları (1991) çocuk ve ergenlerin yüzlerindeki farklılıklardan dolayı ruhsal açıdan olumsuz etkilenme olup olmadığını belirlemek için yarık damak ve/veya dudak olan 8-18 yaş arası çocuk ve ergenlerdeki özkavram düzeyine bakmışlar. Ergenlik dönemindeki kızların, çocukluk dönemindeki kızlara göre özkavram düzeylerinin daha düşük olduğunu, buna karşın ergenlik dönemindeki erkeklerin çocukluk dönemindeki erkeklere göre daha yüksek özkavram düzeyine sahip olduklarını bildirmişlerdir. Bu çalışmada, ergenlik dönemindeki kızlarda ergenlik dönemindeki erkeklere göre popülerite, kaygı, mutluluk ve doyum düzeyinin daha düşük olduğu da saptanmıştır (Kapp 1979). Kronik hastalığı olan (lösemi, nefrotik sendrom gibi) ve hastanede yatan 122 okul çocuğunda yapılan araştırmada ise kızlarda özellikle popülerite alt ölçek puanı erkeklerden daha yüksek olarak bulunmuş (Yan ve ark. 1999). Bizim çalışmamızda gözlük takan grupta kız ve erkekleri karşılaştırdığımızda ise kaygı düzeyi kızlarda daha düşüktü. Popülerite, zihinsel ve okul durumu ise kızlarda daha yüksekti. Gözlük takmanın yarık damak ve/veya dudak gibi fiziksel görünümü fazla etkilemediği düşünülmeye karşın sonuçlarımız ergenlik dönemindeki erkeklerin yüzdeki farklılıklardan dolayı daha çok kaygı duyduğunu, ergenlik döneminde kaygı dışında popülerite ve zihinsel-okul durumu için gözlük takmanın olumsuz etkileri olabileceğini göstermektedir. Ancak, cinsiyet açısından farklılıkların olup olmadığının saptanması için daha geniş kapsamlı araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak çalışmamızı değerlendirdiğimizde, gözlük takmanın sosyodemografik değişkenlerle, ruhsal sorunlarla, sigara dışında madde kullanımı ile iliş-

kili olduğunu ve bu nedenle gözlük takan çocuk ve ergenlerin ruhsal açıdan daha iyi değerlendirilmeleri ve gereken desteğin verilmesinin uygun olacağını düşünmekteyiz. Gözlük takan ergenlerin cinsiyet ve yaşa bağlı olarak özkavramlarının nasıl ve ne şekilde etkilendiği de yeni araştırmalarla literatüre ışık tutacaktır.

KAYNAKLAR

- Yan H, Kantawang S, Yinghua Y (1999) Selected factors influencing self-concept among hospitalized Chinese school-age children with a chronic illness. *Chronic illness and self-concept*. *Int J Nurs Pract*; 5: 38–46.
- Çuhadaroglu F (2000) Ergenlik döneminde psikolojik gelişim özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi*; 21: 863–868.
- Hahn-Smith AM, Smith JE (2001) The positive influence of maternal identification on body image, eating attitudes, and self-esteem of Hispanic and Anglo girls. *Int J Eat Disord* 29: 429–440.
- Fraizer AL, Fisher L, Camargo CA, Tomeo C, Colditz G (2000) Association of adolescent cigar use with other higher-risk behaviors. *Pediatr*; 106: 26–39.
- Glass L, Starr CD, Stewart RE, Hodge SE (1981) Identikit model II- a potential tool for judging cosmetic appearance. *Cleft Palate J*; 18: 147–151.
- Glendinning A, Inglis D (1999) Smoking behaviour in youth: the problem of self-esteem? *J Adolesc*; 22: 673–682.
- Kapp K (1979) Self-concept of the cleft lip and/or palate child. *Cleft Palate J*; 16: 171–176.
- Leonard BJ, Brust JD, Abrahams G, Sielaff B (1991) Self-concept of children and adolescents with cleft Lip and/or palate. *Cleft Palate Craniofac J*; 28: 347–353.
- Öner N (1996) Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği: El Kitabı. Ankara: TPD Yayınları.
- Piers EV (1984) The Piers-Harris Children's Self-Concept Scale (The Way I Feel About Myself): Revised Manual. Los Angeles: Western Psychological Services.
- Terry RL, Soni PS, Horner DG (1997) Spectacles, contact lenses, and children's self-concepts: a longitudinal study. *Optom Vis Sci*; 74: 1044–1048.
- Terry RL, Berg AJ, Phillips PE (1983) The effect of eyeglasses on self-esteem. *Am Ophtalm Assoc*; 54: 947–949.
- Toros F, Ünal S, Arslanköylü AE, Çamdeviren H (2003) Obesity and psychiatric problems in children and adolescents. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*; 4: 310–317.